

בגדים המכבדים את האדם

וְעִשִּׂיתָ בְּגָדֵי קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן אַחִידָה לְכַבֹּד וּלְתִפְאֵרֶת: (שמות כח ב).¹

בְּהִרְאֹתוֹ אֶת עֶשֶׂר כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ וְאֵת יִקָּר תִּפְאֵרֶת גְּדוּלְתוֹ יָמִים רַבִּים שְׁמוֹנִים וּמֵאֵת יוֹם: (אסתר א ד).²

וַיְהוֹשֶׁעַ הָיָה לְבָשׁ בְּגָדִים צוּאִים וְעֵמֵד לְפָנָי הַמְּלָאָךְ: וַיַּעַן וַיֹּאמֶר אֶל הָעַמְּדִים לְפָנָיו לֵאמֹר הֲסִירוּ הַבְּגָדִים הַצּוּאִים מֵעָלָיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו רֵאֵה הָעֵבְרָתִי מֵעָלֶיךָ עֹנֵךְ וְהַלְבֵּשׁ אֶתְךָ מַחְלָצוֹת: (זכריה ג ג-ד).³

אסתר רבה פרשה ב'⁴

"בהראותו את עושר כבוד מלכותו ואת יקר תפארת גדולתו" (אסתר א ד), דבית ר' ינאי וחזקיה תרויהוון אמרין: ששה ניסין היה פותח ומראה להן בכל יום.⁵ ... ר' לוי אמר: בגדי כהונה גדולה הראה להם. נאמר כאן: "תפארת גדולתו" ונאמר להלן: "ועשית בגדי קדש לאהרן אחיך לכבוד ולתפארת" (שמות כח ב), מה תפארת האמור להלן בגדי כהונה גדולה אף תפארת האמור כאן בגדי כהונה גדולה.⁶

אוצר מדרשים (אייזנשטיין) ילמדנו [המתחיל בעמוד 223]

בן סירא אומר: "הדר אלהים בני אדם והבגדים מכבדים האדם". מעשה בחסיד אחד כשהיה עולה מן השוק היה נוטל בגדיו ומקפלן. אמרו לו: כמה תלמידים יש לך, ועבדים ובני בית לקפלן. אמר להם: הבגדים מכבדים אותי בשוק, אף אני מכבד אותם בבית – "כִּי מְכַבְּדֵי אֶכְבְּד" (שמואל א ב ל).⁷

מסכת שבת דף קיג עמוד ב

¹ כך פותחת פרשת השבוע, לאחר אזכור קצר של שמן הזית למאור המנורה, בבגדי אהרון הכהן הגדול. ואם תאמר שהבגדים המיוחדים לכהן הגדול הם "לכבוד ולתפארת": המעיל, מצנפת, הציץ, החושן והאפוד, באה התורה בהמשך הפרק ומתארת את ארבעת הבגדים הפשוטים של הכהנים ההדיוטות: כותונת, אבנט, מכנסיים ומגבעת, במילים דומות: "וּלְבָגֵי אֶהְרֹן תַעֲשֶׂה כְתָנֹת וְעִשִּׂיתָ לָהֶם אֲבִנְטִים וּמַגְבְּעוֹת תַעֲשֶׂה לָהֶם לְכַבֹּד וּלְתִפְאֵרֶת". אולי כבר מכאן אפשר לומר שכבוד ותפארת אינם בהכרח בריבוי ועושר הבגדים כמו בתחושת האדם הלוּבש את הבגדים, בחשיבות שהוא נותן להם ובאופן שהוא מקרין זאת על סביבתו. וכבר אמרו חכמים בגמרא סנהדרין פג ע"ב: "בזמן שבגדיהם עליהם - כהונתם עליהם, אין בגדיהם עליהם - אין כהונתם עליהם".

² עוד מצאנו "כבוד" ו"תפארת" במגילת אסתר אצל אחשוורוש אשר מבקש להראות לכל: "אֵת עֶשֶׂר כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ וְאֵת יִקָּר תִּפְאֵרֶת גְּדוּלְתוֹ" (אסתר א ד). במרבית שנים שאינן מעוברות פרשת תצוה היא פרשת זכור וצמודה לפורים וכבוד ותפארת ישראל נושק לכבוד ותפארת אומות העולם וכבר ציינו חכמים את הכבוד והתפארת והשלטון שניתן למלכויות (כגון אסתר רבה ג א). אך על מנת לא לפגום בכבודה ותפארתה של ארץ ישראל נזכיר עוד פסוק במקרא שמחבר "כבוד" עם "תפארת", ישעיהו ד ב: "בַּיּוֹם הַהוּא יְהִיָּה צֶמַח ה' לְצַבִּי וּלְכַבֹּד וּפְרִי הָאָרֶץ לְגֵאוֹן וּלְתִפְאֵרֶת לְפִלִּיטָה וְשָׂרָאֵל". ואנו ננצל את פרשת השבוע לדון בכבודם של הבגדים ואם נספיק, אולי גם בבגדיהם.

³ חלק בלתי נפרד משיבת ציון ומשיקום היישוב בארץ בתחילת בית שני היה להעביר את "הבגדים הצואים" מעל הכהן הגדול ולחזור ולהלבישו "מחלצות" ולחדש את הכבוד והתפארת של בגדי הכהן הגדול של תקופת המדבר ובית ראשון (הגם שתפארת הבית השני לא חזרה לתפארת הבית הראשון וחסרו בו חמישה דברים: "אש וארון ואורים ותומים ושמן הקודש", ירושלמי הוריות פרק ג). אז אם פורים שלפנינו בלוח השנה אחשוורוש מתהדר בבגדי הכהן הגדול ששדדו הבבלים מבית המקדש, בחנוכה שמאחורינו (אך היסטורית באה לאחר פורים) אנו מעלים על נס את חידוש היישוב והמקדש של בית שני שסמלם הוא הלבשת יהושע הכהן הגדול בבגדי מחלצות. תמיד יש לבגדים מקום חשוב.

⁴ מדרש אסתר רבה על נספחיו ומקורותיו השונים זכה לאחרונה (תשע"ה) להוצאה מדעית וביקורתית מחודשת במסגרת מפעל המדרש שליד מכון שכטר, ע"י יוסף תבורי וארנון עצמון. [לפרטים ראה כאן](#).

⁵ ניסין הן אוצרות. ובנוסחאות אחרות: "תיסבריות". שישה אוצרות שונים במשך מאה ושמונים יום!

⁶ הנה יצאנו ידי חובה של הקשר בין פרשת השבוע וחג הפורים הממשמש ובא. בקטע שהשמטנו יש עוד דעות מה הכבוד והתפארת שהראה אחשוורוש למסובים במשתאותיו, אך קצרנו והתמקדנו בנושא שלנו. מחד גיסא, יש אולי כבוד בכך שאומות העולם מתפארים בבגדי הכהן הגדול, משמע שהם חושבים אותם לדבר חשוב. מאידך גיסא, המדרש בסוף מגנה את אחשוורוש על שימוש זה ואומר שם: "בין מדידה ובין לא מדידה, מתגלה בתקצוקייה", שפירושו המילולי (בלי להתעכב על המילים הקשות) הוא: "מתקשט בנוצות לא לה". לעומתו, ראה הסיפור על הגר שביקש להיות כהן גדול משום שביקש ללבוש את בגדיו המפוארים ששמאי דחה אותו והלל קרבו, גמרא שבת לא ע"א, בדברינו [הגר שביקש להיות כהן גדול](#) בפרשת במדבר.

⁷ נפתח במעשה זה בחסיד שהיה מקפל את בגדיו בעצמו וממנו נפנה לנושא שלנו: הבגדים המכבדים או שמא הבגדים שהאדם מתכבד בהם. הביטוי כאן הוא "הבגדים מכבדים האדם". מה מקור הביטוי השגור בפי כל "הבגדים עושים את האדם"? יגענו ולא מצאנו ביטוי זה כלשונו במקורותינו ואפשר שהוא שאל מהמחזה האמלט של שייקספיר במילותיו של פולוניוס לבנו לארטס להקפיד בלבושו, בפרט כשהוא מפליג לצרפת שם אנשים שופטים אחרים עפ"י לבושם. ואלה מילותיו: Costly thy habit as thy purse can buy, But not expressed in fancy—rich, not gaudy, For the apparel oft proclaims the man, And that in France of the best rank and station, Are of a most select and generous chief in that".

"וַתַּחַת כְּבוֹדוֹ יִקְדּוּ יְקֻדּוֹ פִּיקוּד אֲשֵׁי" (ישעיהו י טז).⁸ אמר רבי יוחנן: ותחת כבודו - ולא כבודו ממש.⁹ רבי יוחנן לטעמיה; דרבי יוחנן קרי למאניה מכבודותי.¹⁰ רבי אלעזר אומר: ותחת כבודו - תחת כבודו ממש. רבי שמואל בר נחמני אמר: תחת כבודו - כשריפת בני אהרן; מה להלן - שריפת נשמה וגוף קיים.¹¹

אמר רבי אחא בר אבא אמר רבי יוחנן: מניין לשינוי בגדים מן התורה? שנאמר: "ופשט את בגדיו ולבש בגדים אחרים" (ויקרא ו ד).¹² ותנא דבי רבי ישמעאל: לימדך תורה דרך ארץ, בגדים שבישל בהן קדירה לרבו - אל ימזוג בהן כוס לרבו.¹³ אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: גנאי הוא לתלמיד חכם שיצא במנעלים המטולאים לשוק. והא רבי אחא בר חנינא נפיק! - אמר רבי אחא בריה דרב נחמן: בטלאי על גב טלאי.¹⁴ ואמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: כל תלמיד חכם שנמצא רב על בגדו - חייב מיתה.¹⁵ ... ואמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: מאי דכתיב: "כאשר הלך עבדי ישעיהו ערום ויחף", ערום - בבגדים בלואים, ויחף - במנעלים המטולאים.¹⁶

מדרש אגדה (בובר) בראשית פרשת נח פרק ט סימן כג

"וַיִּקַּח שָׁם וַיָּפֶת אֶת הַשְּׂמֹלָה וַיְשִׂימוּ עַל שָׁפְסָם שְׂנֵיהֶם וַיִּלְכוּ אַחֲרָיִת וַיִּכְסּוּ אֶת עֵרְוַת אֲבֵיהֶם וכו'" (בראשית ט כג). לפיכך זכה שם לטלית ויפת לשמלה.¹⁷ ולכך נדב ואביהוא לא נשרפו בגדיהם,¹⁸ וסנחריב שהיה מבני בניו

⁸ פסוק זה הוא בנבואת ישעיהו על אשור אשר בתחילה: "הוֹי אֲשׁוּר שֶׁבֶט אָפִי וּמִטָּה הוּא בְיָדִם זְעִמִּי", אבל כאשר אשור מתגאה: "הִיִּתְפָּאֵר הַגִּרְזָן עַל הַחֶצֶב בַּר", מתהפך עליו הגלגל: "אֶפְקֹד עַל פְּרִי גִדְל לִבְבִּי מִלֶּךְ אֲשׁוּר וְעַל תְּפִאֲרַת רוּם עֵינָיו" וכבודו יוקד כיקוד אש. ראה שם פירוש רד"ק שמפרש כפשוטו. אבל רש"י שם כבר 'גונב את ההצגה' ומקדים את מה שתדרוש להלן הגמרא. ראה פירושו שם: "ותחת כבודו - תחת בגדיהם יהיו נשרפין, הבגדים הם מכבדים את האדם". ובן סירא לעיל: "הדר אלהים בני אדם והבגדים מכבדים האדם", והגמרא בסנהדרין: "בזמן שבגדיהם עליהם - כהונתם עליהם, אין בגדיהם עליהם - אין כהונתם עליהם". אז לכל אלה ולא לשייקספיר זכות הבכורה על המשפט "הבגדים עושים או (מכבדים ואצל שייקספיר: "מכריזים") את האדם"? נראה בפשטות שזו אמירה עממית שהייתה מקובלת בתרבויות רבות ואין טעם לחפש למי זכויות היוצרים.

⁹ שגם אשור לא יוקד כבודו ממש, אלא מתחת לכבודו כמו שמוסבר להלן.

¹⁰ ר' יוחנן קרא לבגדיו (או כליו) - מכובדיי. ביטוי זה מצוטט במקורות רבים ונחשב למקור מרכזי לנושא שלנו והמקור הוא אשור! כך גם במקבילה במסכת סנהדרין צד ע"א: "ותחת כבודו [יקד] יקד כיקוד אש אמר רבי יוחנן: תחת כבודו - ולא כבודו ממש. כי הא דרבי יוחנן קרי ליה למאני - מכבודותי. רבי אלעזר אמר: תחת כבודו ממש, כשריפת בני אהרן, מה להלן שריפת נשמה וגוף קיים - אף כאן שריפת נשמה וגוף קיים". גופם וגם בגדיהם של נדב ואביהו לא נשרפו ובכך נשמר כבודם. וסמך לכך מהפסוק: "וישאוים בכותונתם" (ויקרא י ה), ראה סנהדרין נב ע"א: "ותאכל אותם - ולא בגדיהם", כך גם ברש"י על הפסוק בספר ויקרא.

¹² בהוצאת הדשן, ראה פירוש רש"י על אתר: "הזקיקו הכתוב ללבוש בגדים פחותים בשעת הוצאת הדשן שאינה עבודה חשובה, כדי שלא יימאסו בגדיו החשובים". מדובר בבגדי הכהנים ההדיוטות שגם הם היו "לכבוד ולתפארת" (הערה 1 לעיל).

¹³ ומי קיים כלל זה? עשו! ראה הבגדים החמודות שבהם שימש את יצחק אביו ולפיכך היו בבית הרורו גם אחרי שהתחתן. ראה בראשית רבה סה טז, בדברינו [כיבוד אב של עשו](#) בפרשת תולדות. ראה גם [בגדי עשו החמודות](#) שם.

¹⁴ גנאי הוא לתלמיד חכם שייצא במנעלים עם טלאים, אבל גנאי לחוד ומציאות לחוד, ורב אחא בר חנינא שהיה כנראה עני מרוד, יצא לשוק עם נעליים עם טלאים. רק לא "טלאי על גבי טלאי". על חשיבות הנעליים ראה גמרא שבת קכט ע"א: "אמר רב יהודה אמר רב: לעולם ימכור אדם קורות ביתו ויקח מנעלים לרגליו". ראה דברינו [בעבור נעליים](#) בפרשת וישב.

¹⁵ גם ניקיון הבגדים הוא דבר חשוב. כולל הבחנה שהגמרא עושה שם בין סוגי לכלוך שונים ובין כתם על לבוש חיצוני ופנימי.

¹⁶ פתחנו בפסוק מישעיהו ממנו לומדים חכמים על לבוש מכובד ומכבד, המשכנו בחשיבות הבגדים בפרט לתלמידי חכמים (ואישי ציבור?) וסגרנו את הדרשה בפסוק מישעיהו המעיד על כך שהנביא הלך ערום ויחף, בבגדים בלואים ובמנעלים המטולאים. מה התהפך כאן? לגבי ישעיהו אפשר לומר שהיוצא מהכלל - הציווי המיוחד של הקב"ה שילך ערום ויחף כסמל "אות ומופת על מַצְרַיִם וְעַל כּוֹשׁ" - אינו מעיד על הכלל. זה חלק מתפקידו כנביא (השווה עם פעולות חריגות שעשו נביאים אחרים כיחזקאל, הושע, ירמיהו). אך לגבי דרשות ודרישות חז"ל לגבי בגדים והנעלה, נראה שיש כאן התנגשות בין האידיאל והמציאות, בין הרצוי והמצוי, כפי שכבר מוצג במהלך הדרשה במקרה של רב אחא בר חנינא. ולדעתו של [יהושע שוורץ, תרבות חומרית בארץ ישראל: נזירים וחכמי התלמוד](#), הוצאת תבונות מכללת הרצוג, גם מאבק של חכמים בעולם הנזירים והמסתגפים. המציאות הקשה של תלמידי חכמים שלא רק שאין להם מה לאכול אלא גם מה ללבוש, מצויה במקורות לא מעטים. ראה למשל סנהדרין כ ע"א: "זה דורו של רבי יהודה ברבי אילעאי. אמרו עליו על רבי יהודה ברבי אילעאי שהיו ששה תלמידים מתכסין בטלית אחת ועוסקין בתורה". ובנדרים מט ע"ב מסופר על רבי יהודה ואשתו שהייתה להם רק גלימה אחת והשתמשו בה חליפות: היא לבשה אותה כשיצאה לשוק והוא לבש אותה כשהלך להתפלל. ומי שאין לו אלא חלוק אחד "מותר לכבסו בחולו של מועד" (תענית כט ע"ב), אך "חיינו אינם חיים" (ביצה לב ע"ב). ובאבות דרבי נתן נוסח א פרק יא משבח בן עזאי את מי ש"מנבל עצמו על דברי תורה ואוכל תמרים חרובים ולובש בגדים צואים ויושב ומשמר על פתח של חכמים ... לסוף אתה מוצא כל התורה כולה עמו". בקיצור, כשהברים מגיעים אל מול ערך התורה, יש פנים לכאן ולכאן ויש כאמור אידיאל לחוד ומציאות לחוד, רצוי ומצוי.

¹⁷ שם - לטלית, הכוונה נראה לבגדי הכהונה. ראה שכבר מליצדק שהוא מזרעו של שם מכהן כ"כהן לאל עליון". יפת לשמלה, היא הטובה היוונית והרומאית כסמל ללבוש של השלטון. אבל "שמלה" גם במחזורותינו, ראה יפתח: "שמלה לך קצין תהיה לנו". וגם טלית היא סמל לתפקיד ציבורי, ראה שמות רבה כז ט: "נתמנה אדם בראש ונטל טלית" בדברינו [צחצח או נצחצח](#).

¹⁸ זה שכרו של שם שכבר ראינו בגמרא שבת לעיל.

של יפת, כשכנס המלאך לשרפם לא שרף בגדיהם, שנאמר: "ותחת כבודו יקד יקוד כיקוד אש" (ישעיה י טז), ואין כבודו אלא בגדיו, שהם מכבדים אותו.¹⁹

ויקרא רבה י, פרשת צו

"יקח את אהרון ואת בניו ואת הבגדים" (ויקרא ח ב) - א"ר סימון: כשם שהקרבות מכפרים, כך הבגדים מכפרים, דתנן: "כהן גדול משמש בשמונה כלים וההדיוט בארבעה: בכתונת ובמכנסים במצנפת ובאבנט. מוסיף עליו כהן גדול: חושן ואפוד ומעיל וציץ". כתונת - לכפר על לבושי כלאים ... מכנסים - לכפר על גילוי עריות ... מצנפת - לכפר על גסות הרוח ... אבנט - יש אומר: על עקמנים שבלב, ויש אומר: על הגנבים ... חושן מכפר על מטי דינים ... אפוד - לכפר על עובדי עבודת כוכבים ... לשון הרע ... בזגי המעיל ... ציץ - יש אומר: על עזי פנים, ויש אומר: על המגדפים וכו'.²⁰

מסכת שבת דף קיג עמוד א²¹

"וְכִבְדְתוּ מְעֻשׂוֹת דְרָקִיךָ מְמָצוּא חֶפְצֶךָ וְדָבָר דְבָר" (ישעיהו נח יג).²² "וכבדתו" - שלא יהא מלבושך של שבת כמלבושך של חול. וכי הא דרבי יוחנן קרי למאניה מכבדותי. "מעשיות דרכיך" - שלא יהא הילוכך של שבת כהילוכך של חול. "ממצוא חפצך" - חפצך אסורין, חפצי שמים מותרין.²³

מסכת שבת דף קיט עמוד א

אמר ליה ריש גלותא לרב המנונא: מאי דכתיב: "ולקדוש ה' מכובד"? - אמר ליה: זה יום הכפורים, שאין בו לא אכילה ולא שתיה. אמרה תורה: כבדהו בכסות נקיה.²⁴

תלמוד ירושלמי מסכת פאה פרק ח הלכה ז

אמר רבי חנינא: צריך שיהיו לו שני עטיפין: אחד לחול ואחד לשבת. מאי טעמא? "ורחצת וסכת ושמת שמלותיך" [רות ג ג] - וכי ערומה היתה? אלא אלו בגדי שְבִיטָה.²⁵ כד דרשה ר' שמלאי בציבוריאי בכון חבריאי

¹⁹ ראה שמות רבה יח ה שמציין גם הוא את סנחריב ואשור (שכבר ראינו בהערה 8 לעיל) שנושרפו מבפנים ולא מבחוץ, ממש כבני אהרון הכהן (שלא להשחית את בגדי הכהונה שהם "לכבוד ולתפארת"), אבל מציין שאשור הם מבניו של שם, מה שאולי נכון אנתרופולוגית. אבל במדרש זה ניתן הכבוד ליפת שהיה שותף לכיסוי נח אביהם בשמלה. ואגב, חזרנו לביטוי הבגדים המכבדים את האדם, שכבר ראינו בברש"י לעיל. ראה גם מסכת דרך ארץ זוטא פרק י: "הדר אלוהים - בני אדם. הדר בני אדם - כסותך".

²⁰ לפני שניפרד מבגדי הכהונה שבפרשתנו (ונוזרו כבר בפרשת תצוה) ונמשיך בבגדים המכבדים כל אדם, נזכיר את הרעיון שיש בגדים שגם מכפרים. אולי כמוטיב נגדי לבגדים שמכסים ומסתירים (בוגדים) ומכסים על האמת הפנימית, בגדים שעושים שאין תוכו כבדו. אבל כאן, בגדי הכהונה מכפרים. ולא רק על העם שהכהנים מייצגים אותו בקודש ומסייעים לכפרתו, אלא גם על הכהנים עצמם. ראה מדרש זה במקור שם בהקשר לתשובה ולכפרה של אהרון עצמו בעקבות חטא העגל. ראה דברינו [על כל פשעים תכסה אהבה](#) בפרשת צו וכן [כפרת אהרון וכפרת העם](#) בפרשת שמיני.

²¹ לכבוד שבת המלכה, נעבור לבגדי שבת.

²² פסוק זה משמש בסיס להלכות רבות של 'שבות בשבת', היינו עיסוקים שאינן מאיסורי מלאכה בשבת אבל נחשבים לעיסוקי חול.

²³ עוד שם הנהגות נוספות שאינן ראויות בשבת משום שהן 'עובדין דחול' (הנהגות של ימי החול) ואנו נתמקד בנושא הבגדים בשבת. הדיון שם בגמרא הוא פיתוח של הדין במשנה בעניין קיפול בגדים בשבת: "מקפלין את הכלים אפילו ארבעה וחמשה פעמים. ומציעין את המטות מלילי שבת לשבת, אבל לא משבת למוצאי שבת" (שבת פרק טו משנה ג). ראה שם דברי רב הונא: "אם יש לו להחליף - יחליף, ואם אין לו להחליף - ישלשל בבגדיו", מפרש רש"י שם: "ישלשל בבגדיו - כלפי מטה, שיראו ארוכים, והוא מדת עשירים היושבים בביתם ואינם צריכים לסלק בגדיהם מן הארץ בשביל מלאכה, וכבוד שבת הוא". והכל גם במכילתא דרבי שמעון בר יוחאי פרק כ על מצוות השבת בעשרת הדברות: "לקדשו - במה אתה מקדשו? במאכל ובמשקה ובכסות נקיה. שלא תהא סעודתך שלשבת כסעודת החול. ולא עטיפתך שלשבת כעטיפתך בחול". ומנין שאפלו עני לא יהא מאכלו שלשבת כמאכלו שלחול ועשיר לא יהא מאכלו שלשבת כמאכל החול ת"ל זכור את יום השבת לקדשו.

²⁴ וביום הכיפורים שאין בו אכילה ושתיה - רק הבגדים מקיימים "וכבדתו". ראה שוב הפסוק המלא בישעיהו נח יג: "אם תָּשִׁיב מִשְׁבֵּת רִגְלְךָ עֲשׂוֹת חֶפְצֶיךָ בְּיוֹם קָדְשִׁי וְקִרְאתָ לְשִׁבְתְּךָ עֲנֵג לְקֹדֶשׁ ה' מִכְבֵּד וְכִבְדְתוּ מְעֻשׂוֹת דְרָקִיךָ מְמָצוּא חֶפְצֶךָ וְדָבָר דְבָר". לוקח רב המנונא את המילים "לקדוש ה' מכובד" ומחיל אותם על יום הכיפורים, למרות שפשיטא שהפסוק מדבר על יום השבת. ואימתי אנחנו קוראים את פרק נח בישעיהו? בהפטרה של יום הכיפורים! ואכן, יום הכיפורים ידוע כיום של כסות מיוחדת לבנה. ראה התיאור של ש"י עגנון בהקדמה לספרו ימים נוראים.

²⁵ ולפי הקשר הסוגיה שם, נראה שזה גם חלק מחובת הבעל של "כסותה" לאשתו (ראה מסכת כתובות פרק ה משנה ח וכן נוסח הכתובה).

לקובליה. אמרו ליה: רבי, כעטיפתינו בחול כן עטיפתינו בשבת.²⁶ אמר להם: אעפ"כ, צריכין אתם לשנות לשבת.²⁷ מן הדא: "ורחצת וסכת ושמת שמלותיך עליך" [רות ג ג].²⁸

מסכת בבא קמא דף צא עמוד ב

אמר רבי אלעזר: שמעתי, שהמקרא על המת יותר מדאי - לוקה משום בל תשחית, וכל שכן גופו; ודלמא בגדים שאני, דפסידא דלא הדר הוא! כי הא דרבי יוחנן קרי למאני מכבודותא, ורב חסדא כד הוה מסגי ביני היזמי והגא, מדלי להו למאניה,²⁹ אמר: זה מעלה ארוכה, וזה אינו מעלה ארוכה!³⁰

מסכת יומא דף לה עמוד ב

אמרו עליו על רבי אלעזר בן חרסום שעשתה לו אמו כתונת משתי ריבוא, ולא הניחוהו אחיו הכהנים ללבושה, מפני שנראה כערום.³¹

רמב"ם הלכות דעות פרק ה הלכה ט

מלבוש תלמיד חכם מלבוש נאה ונקי, ואסור לו שימצא בבגדו כתם או שמנונית וכיוצא בהן. ולא ילבש לא מלבוש מלכים כגון בגדי זהב וארגמן שהכל מסתכלין בהן, ולא מלבוש עניים שהוא מבזה את לובשיו, אלא בגדים בינוניים נאים. ולא יהא בשרו נראה מתחת מדיו כמו בגדי הפשתן הקלים ביותר שעושים במצרים.³² ולא יהיו בגדיו סחובין על הארץ כמו בגדי גסי הרוח, אלא עד עקבו ובית יד שלו עד ראשי אצבעותיו. ולא ישלשל טליתו מפני שנראה כגסות הרוח, אלא בשבת בלבד אם אין לו להחליף. ולא ינעל מנעלים מטולאים טלאי על גבי טלאי בימות החמה. אבל בימות הגשמים מותר אם היה עני. לא יצא מבושם לשוק ולא בבגדים מבושמים ולא ישים בושם בשערו, אבל אם משח בשרו בבושם כדי להעביר את הזוהמא מותר.³³

מסכת סנהדרין דף לז עמוד א

²⁶ כאשר דרש ר' שמלאי בציבור שיש להדר בבגדים מיוחדים לשבת, בכה הציבור משום "שלא היה לאל ידם לקיים זה" (פירוש פני משה) ואמרו לר' שמלאי: "רבי, מה נעשה? כעטיפתנו בחול כן עטיפתנו בשבת שאין לנו אחרים" (פני משה).

²⁷ שינוי כלשהוא. ראה הצעת התלמוד הבבלי לעיל שבת קיג ע"א: "אמר רב הונא: אם יש לו להחליף - יחליף, ואם אין לו להחליף - ישלשל בבגדיו", היינו יפשילם כלפי מטה כדרך העשירים שיש להם בגדים ארוכים. ראה שם שרב ספרא רואה בכך עניין של גסות רוח או יהרה ("רמות רוחא" בלשון הגמרא), אבל אחרים מעירים לו שכיוון שהוא עושה זאת לכבוד שבת אין בכך פגם. (ראה שם גם שהקידוש בליל שבת מכפר על גסות הרוח של כל השבוע).

²⁸ ראה ציטוט ירושלמי זה גם בפסיקתא רבתי (איש שלום) פסקא כג - י' הדברות פ' תליתאה על מצוות השבת שבעשרת הדברות וכמו כן במדרש רות רבה ה' יב על הפסוק: "ורחצת וסכת ושמת שמלותיך". והרי לנו עוד הלכה שנלמדת ממגילת רות עליה אמר ר' זעירא ברות רבה ב' יד: "מגילה זו, אין בה לא טומאה ולא טהרה ולא איסור ולא היתר, ולמה נכתבה? ללמדך כמה שר טוב לגומלי חסדים". ובע"ה נזכה להשלים דף בנושא זה במגילת רות הבעל"ט.

²⁹ רב חסדא היה מרים את בגדיו כאשר היה הולך בין הקוצים על מנת שהבגד לא ייקרע, גם אם הרגל תישרט.

³⁰ לכיבוד הבגדים או שמא התכבדות בהם יש גם צד של "לא תעשה", היא מצוות לא תשחית, לה הקדשנו דף מיוחד [בל תשחית](#) בפרשת שופטים. רבי אליעזר אומר שמועה לכאורה פשוטה שאסור לקרוע יותר מדי על המת (היה מנהג קדום להשחית רכוש ובגדים כסימן אבל ולא רק הקריעה הפשוטה הנהוגה בימינו) וקל וחומר ("כל שכך") לא להשחית את הגוף (ויקרא יט כז-כח: "ושרט לנפש לא תתנו" ועוד). שואלת הגמרא: אולי אין זה קל וחומר, אולי השחתת הבגדים היא חמורה יותר מפציעת הגוף משום שהיא הפסד שאינו חוזר ("פסידא דלא הדר"), בעוד שהגוף יודע לרפא את עצמו! ראה בגמרא שם שטענה זו היא כ"כ חזקה עד שהגמרא נאלצת למצוא מקור אחר לאיסור של האדם לחבל בעצמו! (המקור שנמצא בסוף הוא מנזיר שמצער עצמו מהיין, ראה שם). ראה הסיפור על אבא חלקיה בגמרא תענית כג ע"ב שגם הוא הרים את הלבוש כשהגיע לקוצים (אבל דווקא נעל נעליים כשהגיע לנחל של מים), אבל שם זה היה בגד שאול. וכל זה הוא ההפך משלשול הבגדים כלפי מטה שראינו לעיל בדברי רב הונא, אלא ששם מדובר בשבת בו "הלוכך תהא בנחת", "עקב בצד אגודל".

³¹ הרי לנו 'בגדי המלך (הכהן הגדול) החדשים' במקורות חז"ל. אך ניזכר בבריאת האדם בפסוק לאחר חטא עץ הדעת טוב ורע והגירוש מגן העדן, בראשית ג כא: "וַיַּעַשׂ ה' אֱלֹהִים לְאָדָם וּלְחַוָּה פָּתָנוֹת עוֹר וַיִּלְבָּשֵׁם". על שבח כותנות אלה, ראה בראשית רבה כ' יב: "בתורתו של רבי מאיר מצאו כתוב: כתנות אור ... ר' יצחק רביא אומר: חלקים היו כצפורן ונאים כמרגליות ... אמר רבי יצחק: ככלי פשתן הדקים הבאים מבית שאן". ולעיל כבר ראינו את מסכת דרך ארץ זוטא פרק י': "הדר אלוהים - בני אדם. הדר בני אדם - כסותן". אז מעיקרא מה היה בדעת הבורא? שהדר בני האדם היא עירומם? זהו בצלם אלהים? האם כל שבח הבגדים הוא בעקבות החטא? היינו, עכשיו שיודעים אנו שעירומים אנו, הדרנו היא כסותנו. נראה שאת מאמר דרך ארץ זוטא ניתן לקרוא בשני אופנים לפחות.

³² נראה שכאן הוא מרמז לגמרא ביומא לה ע"ב הנ"ל על רבי אלעזר בן חרסום. אולי הרמב"ם הכיר לבוש חשוף זה מסביבתו הקרובה במצרים, הגם שבתקופת האיסלאם מן הסתם הקפידו על לבוש צנוע.

³³ מי לנו אם לא הנשר הגדול לסכם את מירב המקורות שהבאנו (ואחרים). ובאשר לשבת, ראה דבריו בפרק ל המסכם את הלכות שבת ודן בעונג וכבוד השבת, והנוגע לעניינינו היא הלכה ג שם: "ומכבוד השבת שילבש כסות נקיה, ולא יהיה מלבוש החול כמלבוש השבת, ואם אין לו להחליף ב משלשל טליתו כדי שלא יהא מלבושו כמלבוש החול, ועזרא תיקן שיהו העם מכבסים בחמישי מפני כבוד השבת".

"וירח את ריח בגדיו" (בראשית כז כז) - אל תיקרי בגדיו אלא בוגדיו.³⁴

שבת שלום מחלקי המים

מים אחרונים: מסתבר שלנושא הבגדים וחשיבותם אצל חז"ל, תוך השוואה עם תרבות העולם הכללית, נדרשו רבים וטובים, כולל ספרים שנכתבו בנושא. בפנייתנו לברי אוריין וחוקרים קבלנו מידע רב שלא נוכל להביאו כאן, אבל נשמח להמציאו לכל דורש ושואב מים.

³⁴ והגמרא מספרת שם על הבריונים שציערו את רבי זירא והוא קרב אותם. ראה גם בראשית רבה סה כב: "וירח את ריח בגדיו ויברכהו, כגון יוסף משיטא ויקים איש צרורות" – שני יהודים מתיוונים שעשו מעשים מגונים. האם אסוציאציה לשונית-דרשנית לפנינו, או אפשרות שמהמילה בגד נגזר גם בגידה, כמו מעילה ממעיל וכיסוי מכסות – דברים לא ראויים שנעשים בחסות הבגד. ראה אהוד בן גרא שהסתיר חרב פיפיות "מתחת למדיו (שופטים ג טז) וכך הכה את מלך מואב. גם המילים בשפה שלנו הם חרב פיפיות: לסקל ולסקול, להשריש ולשרש, קדוש וקדשה, לדבר ולהדביר ועוד. ראה גם סיפור כתונת הפסים שהפכה מבגד לבגידה הן אצל אחי יוסף בני יעקב והן אצל שני אחים אחרים, בני דוד: אמנון ותמר. ומתמר של ספר שמואל ב לתמר של ספר בראשית שהסירה את בגדי אלמנותה ועטתה עליה בגדי קדשה והסתירה מיהודה את זהותה. ואולי גם לאשת פוטיפר שנאחזה בבגדו של יוסף להוכיח את בגידתו. ואשה סוטה שגילו את לבה (סוטה פרק א משנה ה). וחז"ל המליצו למי שיצרו מתגבר עליו: "ילך למקום שאין מכירין אותו, וילבש שחורים ויתכסה שחורים ויעשה כמו שלבו חפץ, ואל יחלל שם שמים בפרהסיא" (קידושין מ ע"א). ולהבדיל, בתרומת הלשכה (שבת שקלים אחר כותלנו): "אין התורם נכנס לא בפרגוד חפות ולא במנעל ולא בסנדל ולא בתפילין ולא בקמיע" (מסכת שקלים פרק ג משנה ב). ועל כל אלה אפשר להוסיף את כל המקרים בתנ"ך של מי שהתחפש: שאול בהליכתו לבעל האוב (שמואל א כח), אנשי ארם והנביא במלחמת בן הדד בארם (מלכים א כ), יהושפט במלחמה עם ארם (מלכים א כב) ואולי עוד. סוף דבר, או שמא רק קצה תחילתו, בגדים יכולים להיות "לכבוד ולתפארת", להדר האדם שנברא בצלם, ל"מאני מכבודות", אבל גם לגאווה וגסות רוח, לבגדים שבעצם מציגים את האדם במערומיו, או אפילו לבגידה ומעילה.